

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидат мр Борис (Стевана) Тучић, рођен 08.06.1977. године у Травнику, општина Травник, БиХ, држављанин Републике Србије, по занимању дипломирани политиколог, запослен је у Кабинету председника Владе Републике Српске на позицији саветника за европске интеграције.

Кандидат је основне студије завршио на Факултету политичких наука Универзитета у Београду (смер "Међународни односи") 2003. године, одбраном дипломског рада "Регионална политика Европске уније према Западном Балкану". Просечна оцена коју је кандидат остварио током основних студија је 9.58.

Звање магистра политичких наука кандидат је стекао 2008. године на Факултету политичких наука Универзитета у Београду (смер "Европске студије"), одбраном магистарске тезе "Правни карактер института држављанства (права грађанства) Европске уније".

Поред магистарске тезе и радова из програма Факултета политичких наука Универзитета у Београду, кандидат је аутор неколико стручних анализа и текстова, међу којима се, према научној вредности, издвајају следећи:

- *"Јавноправни механизми правосудне контроле извршења обавеза држава чланица у Европској унији"*, Аргументи, часопис за друштвена и политичка питања, година VI, број 18, април 2013, Графид Бања Лука, УДК 347.9 (4-672ЕУ), стр. 97 – 112.
- *"Значај општих правних начела у јуриспруденцији Суда правде Европске уније"*, Модерна управа, часопис за управно – правну теорију и праксу, бр. 7 – 8, децембар 2012. године, АДУ Бања Лука, стр. 159 – 169.
- *"Role of National Parliaments in EU Accession Process"*, National Democratic Institute for International Affairs Review, Volume 4/05, Washington, Sarajevo, Banjaluka, 2005.

- *"Мониторинг процеса придруживања БиХ Европској унији"*, Први полугодишњи извештај, коаутор, Глава VII, Спољнополитичка иницијатива БиХ, Сарајево 2009.
- *"Мониторинг процеса придруживања БиХ Европској унији"*, Други полугодишњи извештај, коаутор, Глава VII, Спољнополитичка иницијатива БиХ, Сарајево, 2010.
- *"Компаративни извештај о напретку земаља Западног Балкана у процесу придруживања Европској унији"*, коаутор, Спољнополитичка иницијатива БиХ и SEDA, Сарајево, 2010.
- *"Компаративни извештај о напретку земаља Западног Балкана у процесу придруживања Европској унији"*, коаутор, Спољнополитичка иницијатива БиХ и SEDA, Сарајево, 2011.
- *"Европске интеграције и међурегионална сарадња: ЕУ, НАТО, АЕП"*, квартална издања, Влада Републике Српске, представништво Републике Српске у Бриселу, Скупштина европских регија (АЕП), Брисел, Бањалука.

Такође, кандидат је био и рецензент *"Водича кроз директиву о услугама на унутрашњем тржишту Европске уније"*, у издању АДУ РС, фебруара 2013. године.

Према службеним подацима, од почетка свог професионалног ангажмана у Републици Србији и Републици Српској, кандидат се аналитички и стручно бави питањима европског интеграционог процеса и придруживањем земаља Западног Балкана Европској унији. У периоду од јуна 2004. до марта 2005. године био је ангажован на месту стручног сарадника у Одељењу за европске интеграције и приступање Светској трговинској организацији (WTO) Министарства привреде Републике Србије. Од јуна 2005. до фебруара 2008. године кандидат је обављао функцију координатора Парламентарног програма Националног демократског института за међународне односе (NDI) у БиХ, да би марта 2008. године био ангажован у Кабинету председника Владе Републике Српске на мјесту начелника Јединице за европске интеграције. Од априла 2011. до априла 2013. године кандидат је обављао функцију помоћника министра у Ресору за европске интеграције Министарства за економске односе и регионалну сарадњу Републике Српске. Тренутно је ангажован на месту саветника председника Владе Републике Српске за европске интеграције. Поред

тога, кандидат је већ неколико година члан експертског тима "Спољнополитичке иницијативе БиХ", у оквиру које је задужен за послове анализе у области европских интеграција. До сада је у својству предавача учествовао на неколико домаћих и међународних конференција и семинара посвећених питањима европског интеграционог процеса и придруживања земаља Западног Балкана Европској унији.

У консултацијама са ментором, кандидат се определио за израду докторске дисертације на тему "*Однос права Европске уније и унутрашњег (националног) права држава чланица*", коју је Веће научних области правно – економских наука Универзитета у Београду једногласно одобрило на својој 19. седници, одржаној 6. јула 2010. године. При изради дисертације, чији основни текст обухвата 431 страну, полазећи од природе предмета истраживања, те, посебно, водећи рачуна о околностима и факторима који су га у еволутивном смислу најснажније детерминисали, кандидат се определио да као примарне изворе података користи постојећу научну литературу посвећену предмету истраживања у целини или његовим појединачним сегментима, те националну и европску јуриспруденцију, односно одлуке судова Европске уније и њених држава чланица. Као секундарне изворе, кандидат је користио оснивачке акте европске организације и акте којима су они мењани и допуњавани, одлуке њених институција, уставно - правна решења држава чланица, те правно – политичку праксу, односно процесе и активности које организација и државе чланице предузимају у правцу реализације међусобних права и обавеза. При изради дисертације кандидат је консултовао укупно 880 извора података, од чега се, на пример, њих 264 односи на постојећу научну литературу, 431 на случајеве из јуриспруденције Суда правде Европске уније, а 143 на случајеве из националне јуриспруденције држава чланица. Преглед извора података које је кандидат користио при изради дисертације садржан је у Прилогу Реферата.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације одређен је као однос права Европске уније и унутрашњег (националног) права држава чланица кроз призму захтева које правни поредак европске организације поставља пред државе чланице у контексту обезбеђења његовог дејства и примене, те одговора које су државе чланице и њихови правосудни органи по свим кључним питањима у том смислу понудили. Предмет подразумева актуелне, али и комплексне, научно још увек недовољно истражене и расветљене феномене различитог

нивоа општости. На генералној равни, он представља саставни део ширег питања одређења природе права Европске уније као специфичног, аутономног правног поретка који се низом својих карактеристика снажно одваја и разликује од поретка међународног права. На нивоу његовог посебног, ближег одређења, предмет истраживања подразумева интерактивни однос и међусобни утицај националне и европске конституционалне и јуриспрудентне равни у процесима остварења телелолошких поставки европског интеграционог процеса, док на нивоу појединачног он сублимира низ појава и категорија посредством којих се специфичност права Европске уније, у контексту његовог дејства и примене у унутрашњем праву, најснажније манифестује. Садржај предмета дисертације је правилно структуриран, обухвата генерисање појединачних и сложених појмова који детерминишу чиниоце појава у предмету дисертације и омогућава реализацију постављених циљева.

Полазећи од оваквог његовог одређења, кандидат је на задовољавајући начин обухватио све релевантне факторе и детерминанте са европске и националне равни које су предмет истраживања, као динамичну појаву, најснажније детерминисали током еволуције европске интеграције и сарадње, од почетка педесетих година XX века, до данас. Истовремено, с обзиром на природу и актуелност предмета истраживања, те у складу са одабраним методама истраживања, дисертација подразумева истраживање како на теоријском, тако и, посебно, на емпиријском нивоу. Теоријски део истраживања претежно је обухватио чиниоце процеса еволуције правног поретка Европске уније и његовог односа према националном, односно унутрашњем праву држава чланица, док је емпиријски ниво обухватио како јуриспруденцију судова Европске уније и националних правосудних органа, тако и чиниоце уставно - правног, односно нормативног, али и политичког прилагођавања држава чланица захтевима које чланство у европској организацији подразумева.

Услед комплексности и динамичности односа права Европске уније и националног права, постојећа научна грађа, не само на нашим, већ и генерално, европским просторима, примарно је концентрисана само на одређене његове сегменте или појединачне изразе. Свеобухватност истраживања које је проведено у дисертацији, у овом смислу, даје јој посебан значај, јер су њом не само обухваћени сви кључни аспекти односа националног и права Европске уније, већ су они подједнако размотрени како из европске, тако и националне уставне, јуриспрудентне, те доктринарне перспективе. Самим тим, уз оригиналност идеје којој је посвећена, научни допринос

дисертације потпунијем сагледавању природе односа права Европске уније и националног права, као и специфичности положаја држава као чланица Уније у компарацији са њиховим статусом као чланица типичних међународних организација, несумњив је. Дисертацијом је у потпуности испуњен дефинисани научни циљ – научно објашњење природе и карактера односа два правна поретка и импликација које из њихове међусобне интеракције по унутрашње право држава чланица произилазе. Применом метода политичких и правних наука које су одабране за провођење истраживања, уз верификацију и проширивање постојећих, обезбеђено је стицање нових научних сазнања о истраживаној појави у целини и њеним појединачним садржинским елементима.

Уједно, проведено истраживање представља незанемарљив допринос стручној и широј јавности, те релевантним државним и друштвеним институцијама у разумевању природе и карактера Европске уније и њеног правног поретка, као и правног положаја држава као њених чланица. Реализација овако дефинисаног друштвеног циља дисертације, те њен друштвени допринос у том смислу посебно долазе до изражаја водећи рачуна о чињеници да је пуноправно чланство у Европској унији одређено као један од основних стратешких и спољнополитичких циљева свих земаља Западног Балкана, те, самим тим, објективној потреби да се стручна и шира јавност упозна са оним шта , у овом контексту, чланство у Европској унији подразумева.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У истраживању односа права Европске уније и националног права кандидат је пошао од десет хипотеза, и то једне генералне, три посебне, те шест појединачних:

Генерална хипотеза

- Најзначајнији аспекти односа права Европске уније и националног (унутрашњег) права држава чланица обликовани су не на контрактуалној, већ јуриспрудентној равни, односно у сложеној интеракцији и комуникацији Суда правде и националних правосудних органа. Телеологија Суда правде, као централне покретачке снаге „интеграције путем права“, подразумевала је интенцију ка обезбеђењу једнообразног тумачења, те ефикасне и делотворне примене права европске организације у свим државама чланицама, као предуслова успешне реализације захтевних, уговорно дефинисаних интегративних циљева, посебно у

контексту постепеног и фазног успостављања заједничког, односно унутрашњег тржишта. Из оцене да се једнообразна и делотворна примена права Европске уније не може обезбедити на међународноправним основама, те у условима који су подразумевали да статус, дејство и примена оснивачких аката европских заједница у националном праву почивају на међусобно различитим, монистичким и дуалистичким уставно – правним решењима држава, имплицирао је активизам Суда правде који је довео до доктринарне „трансформације“ природе правног поретка европске организације, његовог позиционирања на властитим, аутономним функционалним основама, те инаугурације „евромонистичких“ или „евроцентристичких“ принципа и правила његовог дејства и примене, посредством којих се не само снажно редукује регулаторна аутономија држава чланица, већ и задире у неке од базичних претпоставки националног конституционализма и суверености. С друге стране, максималистичке доктринарне поставке Суда правде, сем ретких изузетака, никада нису прихваћене од стране држава чланица и њихових највиших правосудних ауторитета, већ су дејство и примена права Уније у националним правним оквирима позиционирани искључиво на унутрашњим, уставно – правним и доктринарним решењима. Другим речима, иако су неке од основних функционалних поставки аутономности правног поретка европске организације, као што су принципи непосредног дејства и надређености, на формалном и оперативном нивоу прихваћени од стране држава чланица и њихових правосудних органа, никада није прихваћено и њихово „европско конституционално порекло“, какво је доктринарно понудио Суд правде. То значи да се у средишту односа „европске“ и националне правне равни налази различита перцепција „основне норме“, односно изворишта кључних поставки на којима почивају дејство и примена права Европске уније у унутрашњем праву држава чланица, која посебно до изражаја долази на постојећем стадијуму развоја европског интеграционог процеса, тј. у околностима његовог све снажнијег преливања изван економске матрице у којој је потекао, те задирања у неке од базичних елемената „чврстог уставног језгра“ држава чланица.

Посебне хипотезе

- У средиште процеса операционализације и реализације својих телеолошких поставки, Суд правде је поставио индивидуалне субјекте са њиховим „европским“, утуживим правима, те, посебно, националне правосудне органе,

као „европске“ судове који заједно с њим деле функцију и одговорност у вршењу правосудне контроле над државама чланицама у контексту правовременог и делотворног извршења њихових уговорних обавеза. У том смислу, Суд правде је снажно деловао у правцу јачања позиције и статуса индивидуалних субјеката и националних правосудних органа у правном поретку наднационалне организације, а самим тим, имплицитно, и у унутрашњем правном систему држава чланица. При томе, национални судови различите инстанце, односно овлашћења и функција у унутрашњем правном систему, на различите начине су реаговали на деловање Суда правде у овом правцу. Нижи или редовни национални судови су, након почетног суздржавања, прихватили непосредни канал комуникације са Судом правде какав им је омогућавао поступак о претходном питању, те су углавном били спремни пратити његове ставове по кључним питањима везаним за дејство и примену права европске организације, између осталог, и из разлога што су функционалне поставке и принципи које је инаугурисао Суд правде, подразумевали додељивање овлашћења и функција редовним судовима којима они по националним правним решењима нису располагали. С друге стране, национални правосудни органи највише инстанце, а посебно уставни судови, нису са превише ентузијазма гледали на непосредну комуникацију и евентуално синергијско деловање Суда правде и редовних судова, не само у контексту вршења своје функције заштитника домаћег уставно – правног поретка, већ и у контексту очувања властите позиције и моћи у оквиру њега.

- На уставно - правној равни, општа карактеристика деловања огромне већине држава чланица у протеклом периоду подразумевала је перманентну интенцију у правцу обезбеђења равнотеже између захтева властитог правног поретка, с једне стране, те захтева „редефинисаног“, еволуирајућег правног поретка европске организације, с друге. Компромисано решење пронађено је у прихватању функционалних поставки дејства и примене права европске организације, али не на „европским“, односно доктринарним и концептуалним основама које је заступао Суд правде, већ искључиво на властитим, националним формално – правним, доктринарним или јуриспрудентним решењима. На такав начин, у унутрашњем праву су обезбеђени предуслови за ефикаснију примену права европске организације, али су државе чланице и њихови уставни судови, истовремено, задржали позицију суверених ауторитета који по свим кључним

аспектима односа Европске уније и националног права имају „последњу реч“. Другим речима, државе чланице и њихови уставни судови задржали су контролу над деловањем европске организације, укључујући и дефинисање јасне границе дејства и примене њеног права у унутрашњем правном систему. За разлику од почетног периода, када се као централни моменат конфронтације уставних судова неких држава чланица и Суда правде манифестовало питање заштите људских права, данас је примарно реч о захтеву за стриктним поштивањем шире категорије „уставног идентитета“ држава чланица у деловању европске организације. У том смислу, као посебно „осетљива“ питања преко којих ће се у великој мери преламати односи уставних судова и Суда правде, а самим тим и националног и „европског“ права уопште, намећу се питања генерално везана за надлежности европске организације, без обзира да ли је реч о спровођењу постојећих или, пак, евентуалном додељивању нових. Питања као што су *Kompetenz – Kompetenz* или изражена спремност националних ауторитета на контролу *ultra vires* деловања организације и њених институција не представљају нови моментум у односу Европске уније и држава чланица, међутим, чини се да на постојећем стадијуму европског интеграционог процеса, али и у општим околностима у којима се интеграциони процес тренутно налази, она све снажније долазе до изражаја.

- На општој равни, узимајући у обзир досадашње резултате процеса „интеграције путем права“, телеологија Суда правде је остварена. Међутим, уколико се са нивоа општег померимо на ниво посебног и појединачног, могуће је идентификовати различите проблеме у процесу обезбеђења једнообразне, ефикасне и делотворне примене права европске организације у државама чланицама, који произилазе из:
- базичног, конституционалног ривалства „европског“ и националног правног поретка;
  - недовољне функционалне усклађености националне процедуралне аутономије држава чланица са захтевом за ефикасном применом права европске организације, односно делотворном заштитом права индивидуалних субјеката која су им њим додељена;
  - специфичних слабости јавноправних и приватноправних механизма правосудне контроле извршења уговорних обавеза од стране држава чланица;

- неадаптираности и специфичних слабости самих принципа и правила на којима почивају дејство и примена права европске организације у држава чланицама, а којима је у великој мери допринео и сам Суд правде.

Појединачне хипотезе

- Право Европске уније представља специфичан и функционално аутономан правни поредак који државама чланицама "испоручује" далеко снажније и радикалније захтеве по питању дејства и примене његових норми у националним правним оквирима, него што је то случај са правом типичних међународних организација. Дати захтеви примарно су оличени у скупу принципа и правила етаблираних и развијаних у оквиру јуриспруденције Суда правде, међу којима централно место заузимају принципи непосредног дејства и надређености права европске организације.
- Значај принципа непосредног дејства, као *enforcement* механизма, огледа се у синергијском деловању два његова базична елемента: додељивању индивидуалним субјектима утуживих "европских права", те обавези националних правосудних органа да их штите. Иако је његово "принудно" дејство у односу на државе чланице, додуше у редукованој форми, проширено са субјективне и на објективну раван, тј. изван непосредне сфере заштите права индивидуалних субјеката, принцип непосредног дејства није ослобођен озбиљних ограничења у својој примени, како када је реч о критеријумима које одредбе права организације у овом контексту морају испунити, тако и у контексту генералне изузетости хоризонталних правних односа, регулисаних одредбама директива, из његовог домашаја. Суд правде је настојао дефинисати додатне, комплементарне инструменте посредством којих ће се амортизовати ограничење примене принципа непосредног дејства, као и, у одређеним случајевима, омогућити дејство директива и у хоризонталним правним односима, међутим, потенцијална опасност од правне несигурности по положај индивидуалних субјеката у правном систему организације није отклоњена.
- Принцип надређености права европске организације, као инструмент дисолуције конфликта националног и "европског" права, егзистира као самосталан и општи квалификатив права европске организације, у чијем средишту је идеја "првенства у примени" његових одредби у односу на конфликтне одредбе националног права. Истовремено, омогућавајући нижим или редовним националним судовима да самостално, у складу са принципом надређености, те

не чекајући одговарајућу реакцију уставног суда или законодавног органа, уместо конфликтне националне норме примене норму права европске организације, Суд правде је директно утицао на редистрибуцију овлашћења у правосудним системима држава чланица у корист редовних судова. Другим речима, примена принципа надређености подразумева додељивање редовним националним судовима овлашћења којима они према националним правним решењима не располажу, али које им, према схватању Суда правде, омогућава правни поредак европске организације.

- На нивоу обезбеђења формалних основа за дејство и примену права Европске уније у националном праву, монистичке државе су по правилу то чиниле на основу постојећих решења којима је дефинисан однос њиховог и међународног права, док су се дуалистичке државе најчешће опредељивале за дефинисање засебних, специфичних формалних основа искључиво везаних за право европске организације. Прихватајући принципе непосредног дејства и надређености права европске организације, дуалистичке државе су на овакав начин, истичући специфичност права европске организације, успевале да задрже класичан дуалистички однос и "контролу" над инструментима типичног међународног права у унутрашњем правном систему. Стога, није редак случај да се у државама чланицама идентификују хибридна уставна решења, у смислу да по питању односа према праву Европске уније оне негују монистички, а по питању односа према међународном праву, дуалистички приступ. Међутим, неке државе чланице, у процесу припрема за улазак у чланство Европске уније и стварања формалних претпоставки за обезбеђење дејства и примене права Европске уније у националном праву, прошле су потпуну "трансформацију" од дуалистичких ка монистичким државама, не издвајајући право Европске уније у овом контексту као специфичан правни ентитет.
- Без обзира на њихову монистичку или дуалистичку правну традицију, те њихова евентуална уставно - правна прилагођавања захтевима правног поретка европске организације, огромна већина држава чланица и њихови уставни судови дефинисали су јасне границе примени права Европске уније у унутрашњем правном поретку. Истовремено, оне државе чланице које су, додуше уз испуњење додатних захтева, и прихватиле тзв. апсолутну надређеност права европске организације, то су учиниле искључиво на темељу домаћег, а не "европског" правног поретка, интерпретираног од стране Суда правде. Другим

речима, без обзира на њихову различиту правну традицију, различита формално правна решења, као и различите границе које су поставиле дејству и примени права европске организације у њиховим правним системима, заједничка карактеристика свих држава чланица, као суверених ентитета, те централних субјеката међународних односа и међународног права, подразумева позиционирање и верификацију положаја и статуса права европске организације искључиво на њиховим, а не „европским“ решењима.

- За разлику од типичних међународних организација, код којих су механизми контроле поштивања њиховог права од стране држава чланица још увек доминантно политичког карактера, у правном систему Европске уније развијен је децентрализован систем правосудне контроле, којег сачињавају како јавноправни, тако и приватноправни механизми, те у оквиру којег, у том смислу, постоји јасна подела одговорности и надлежности између Суда правде, с једне, те националних правосудних органа, с друге стране. Међутим, и јавноправни и приватноправни механизми правосудне контроле извршења обавеза од стране држава чланица карактеришу се низом специфичних слабости, чијим одговарајућим превазилажењем би се свакако допринело ефикаснијој примени права европске организације.

На основу спроведеног истраживања односа права Европске уније и националног права, кандидат је научно верификовао хипотезе различитог нивоа општости којима се у истраживању руководио. Научном верификацијом дефинисаних хипотеза, не само да је потврђен, већ је постојећи корпус научних сазнања додатно проширен и обogaћен новим сазнањима о истраживаној појави.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација, уз поставку анализе предмета истраживања, у којој су дати формулација проблема, одређење предмета истраживања, хипотетички оквир и методолошки приступ истраживању, састоји се од шест међусобно функционално и логички повезаних поглавља.

У првом поглављу, под називом "*Основне карактеристике националног и међународног јавног права*", идентификоване су неке од најзначајнијих карактеристика односа националног и општег међународног права, како на теоријској и доктринарној, тако и на емпиријској равни. У том смислу, на теоријском и доктринарном нивоу,

разматрају се различите, идеално – типске перцепције односа националног и међународног права, оличене у категоријама монизма, дуализма, те плуралистичким поставкама тзв. компромисних теорија или терија координације. Емпиријска равн разматрања основних карактеристика односа националног и међународног права обухвата како уставно – правна решења држава по овом питању, тако и националну и међународну јуриспруденцију, те утицај праксе типичних (делиберативних) међународних организација на његово обликовање и развој. Разматрање природе односа националног и међународног права послужила је као полазна, компаративна основа посредством које је у каснијим деловима рада омогућен потпунији увид у специфичности различитих аспеката односа националног и права Европске уније, те импликације које по државе чланице и њихово унутрашње право из датог односа произилазе.

У другом поглављу – "*Право Европске уније и његове основне карактеристике*" – кандидат се бави појмовним и термилошким одређењем права Европске уније и неким од његових најзначајнијих карактеристика у контексту предмета истраживања. У том смислу, кандидат право Европске уније одређује као систем правних норми којима су регулисане области односа које су уговорно пренете у њену надлежност, односно као систем правних норми којима је регулисан сплет узајамних права и обавеза између његових субјеката. Уједно, водећи рачуна о сложеним еволутивним процесима кроз које је институционална, правна, али и политичка структура европске интеграције и сарадње пролазила у протеклих неколико деценија, кандидат указује на нужност прављења термилошке и појмовне диференцијације у "предлисабонском" периоду између права европских заједница или *acquis communautaire*, с једне, те права Европске уније, с друге стране. Након појмовног и термилошког одређења права Европске уније, кандидат се бави питањем његових формалних извора и могућношћу њихове различите класификације на основу неколико критеријума, опредељујући се, ипак, да при разматрању њихових најзначајнијих карактеристика формалне изворе права Европске уније класификује на основу критеријума природе правног акта. Уз одређење формалних извора, у овом делу рада врши се и идентификација субјеката права Европске уније, те указује на јасне диференцијације које постоје између држава чланица као оригинерних, институција организације као изведених, те правних и физичких лица као изведених и неповлашћених субјеката права Европске уније. Полазећи од одређења права Европске уније као система правних норми којима су регулисане области односа уговорно пренетих у њену надлежност, кандидат се бави

природом и врстом надлежности којима организација располаже при регулисању односа између њених субјеката, те, у том смислу, указује да право Уније, посебно у компарацији са националним или унутрашњим правом, представља недовршен, односно незаокружен правни систем. Истовремено, указује се да оно представља и аутономан, наднационални, али и партикуларни правни поредак који се карактерише хијерархијским устројством његових норми, те постојањем санкционих инструмената посредством којих се настоји обезбедити његова примена. На крају овог дела рада, кандидат се детаљније бави доктринарном поставком о аутономној природи права Европске уније, појмом и садржајем концепта аутономности, те општим околностима у којима је до његове инаугурације и развоја дошло, посебно узимајући у обзир да неке од најснажнијих функционалних израза тзв. унутрашње аутономности права Европске уније представљају управо принципи којима је регулисан његов однос према праву држава чланица.

Трећи део – *"Принципи којима је регулисан однос права Европске уније и унутрашњег (националног) права држава чланица из перспективе Суда правде"* – посвећен је разматрању основних принципа и института којима је регулисан однос два правна поретка из "европске" перспективе, односно у својству и капацитету које им је доктринарно наменио Суд правде. Уз незанемаривање појединих релевантних уговорних решења, али и различитих теоријских погледа на њихову природу и основна својства, принципи којима је регулисан однос права Европске уније и националног права у овом контексту разматрају се примарно кроз оригинерну матрицу њиховог настанка и развоја, а то је јуриспруденција Суда правде. Пратећи хронологију деловања Суда правде у правцу обезбеђења једнообразне и ефикасне примене права европске организације у државама чланицама, кандидат се у овом делу рада прво бави принципом непосредног (директног) дејства, у његовом ужем (субјективном), односно ширем (објективном) значењу, критеријумима које одредбе права Европске уније морају задовољити како би биле непосредно делујуће, те питањем непосредног дејства одредби права Уније садржаних у његовим појединачним формалним изворима, у вертикалном и хоризонталном контексту. Посебан фокус је на непосредном дејству одредби директива, односно ограничењима у његовој примени у хоризонталним правним односима, те, консеквентним, додатним напорима Суда правде у циљу њихове амортизације и превазилажења посредством инаугурације и развоја додатних механизма, као што су принцип индиректног дејства (доктрина конзистентне интерпретације), принцип одговорности држава за причињену штету, јуриспрудентна

интерпретација појма државног органа одговорног за извршење уговорних обавеза, те поједини, специфични облици деловања директива, као што су њихово инцидентално или резидуално дејство. Уз принцип непосредног дејства, као друга централна функционална поставка права Европске уније манифестује се принцип његове надређености (супрематичности) у односу на национално право, те се у том смислу разматрају његов појам, садржај и домашај у његовом апсолутном и релативном, односно уобичајеном капацитету, као и његова функционална повезаност са принципом непосредног дејства. На крају разматрања деловања Суда правде у правцу реализације својих базичних телеолошких поставки, а која се огледала у обезбеђењу једнообразне и ефикасне примене права организације у свим државама чланицама, односно, у ужем смислу, делотворне заштите права индивидуалних субјеката која из права организације произилазе, разматрају се и неки спецификовани ставови Суда правде по питању тзв. националне процедуралне аутономије, те потребе обезбеђења равнотеже између захтева за ефикасном применом права организације, с једне, те очувања и уважавања процедуралних компетенција држава чланица, с друге стране.

У четвртом делу рада – *"Однос права Европске уније и унутрашњег права кроз призму уставно – правних решења и судске праксе у државама чланицама"* – анализа односа права Европске уније и националног права, те принципа на којима он почива, "сели се" са европске на националну раван. На уставно – правној равни настоји се сагледати на који начин су државе чланице, које негују различиту перцепцију односа националног и међународног права, деловале у правцу стварања основних уставних претпоставки за дејство и примену права организације у њиховим правним системима. Но, како су, и поред одређених уставно – правних решења, одговори на бројна питања у овом контексту тражени у домену националне јуриспруденције, посебан фокус је на најзначајнијим ставовима националних правосудних органа, проблемима са којима су се они сусретали у покушају обезбеђења примене права организације на начин како је то предвидео Суд правде, као и на снажном испољавању субјективитета појединих уставних судова посредством тзв. "уставног дијалога" којег су водили са централним правосудним органом Европске уније. На основу анализе уставно – правних решења и досадашње судске праксе у државама чланицама, врши се идентификација неких њихових заједничких карактеристика, те категоризација на основу тога на који начин су решавале нека од кључних питања које однос националног и права Европске уније подразумева, уз указивање да класична, идеално – типска дихотомија монизам vs.

дуализам, која је још увек актуелна када је реч о односу националног и међународног права, у овом случају има нешто ограниченију употребну вредност.

Пети део – "*Правосудна контрола извршења обавеза држава чланица Европске уније*" – посвећен је анализи још једног спецификаума Европске уније у односу на типичне (делиберативне) међународне организације, а који се огледа у развијеном, децентрализованим систему правосудне контроле деловања држава чланица по питању извршења њихових обавеза које произилазе из права европске организације. У том смислу, разматрају се приватноправни, односно поступци који се пред националним судовима покрећу од стране индивидуалних субјеката, те који неретко подразумевају и специфичну улогу Суда правде посредством поступка о претходном питању, који за циљ има интерпретацију, односно утврђивање ваљаности одредби права Европске уније. Уз приватноправне, предмет анализе су и јавноправни поступци у којима се искључиво државе чланице манифестују као "тужена" страна, а међу којима централно место заузимају поступци по члановима 258 - 260 Уговора о функционисању Европске уније, као и неки додатни, поједностављени поступци или институт тзв. привремених мера. Предмет разматрања су основне карактеристике, фазе, предмет, функционални домет, али и одређена ограничења и слабости приватноправних и јавноправних поступака правосудне контроле извршења обавеза држава чланица Европске уније.

У шестом делу рада износе се "*Закључна разматрања*", у оквиру којих је извршена верификација опште, посебних и појединачних хипотеза којима се кандидат у истраживању односа права Европске уније и унутрашњег права држава чланица руководио.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Дисертација представља снажан допринос свеобухватном научном сагледавању односа права Европске уније и унутрашњег (националног) права држава чланица, његове природе и еволуције, те, генерално, правног положаја држава у динамичном институционалном и правно – политичком оквиру какав је Европска унија. Проведеним истраживањем, дескриптивно – експликативне природе, омогућено је научно објашњење и дескрипција кључних чинилаца сложеног односа права Европске уније и националног права, те свих импликација које по унутрашње право држава чланица из дате интеракције произилазе, како на уставно – правној, тако и јуриспрудентној равни. Такође, извршена је верификација научних приступа и сазнања науке међународних односа и међународног права о природи и карактеру права Европске уније, а посебно

оних његових елемената који га чине самосталним и аутономним правним феноменом.

У конкретнијем смислу, допринос дисертације огледа се у:

- проширењу, продубљењу и систематизацији научно – искуствених сазнања о карактеру и еволуцији односа националног и права Европске уније и импликацијама које из датог односа произилазе;
- научном опису и објашњењу права и правног поретка Европске уније, његове природе и еволуције, те принципа и механизма на којима он почива у контексту његовог дејства и примене;
- свеобухватности приступа разматрању предмета истраживања у целини, односно његових појединачних елемената;
- научном опису и објашњењу позиције држава као чланица Европске уније у компарацији са њиховим положајем као чланица типичних међународних организација;
- научној прогнози даљих праваца развоја односа националног и права Европске уније, те чинилаца који ће развој датог односа у наредном периоду најснажније детерминисати;
- провери метода правних и политичких наука у формулисању научних објашњења сложених и међузависних појава у области европског интеграционог процеса;

6. Закључак

Дисертација на тему "Однос права Европске уније и унутрашњег (националног) права држава чланица" израђена је у складу са пријавом теме докторске дисертације кандидата Бориса (Стевана) Тучића, коју је Веће за економско – правне науке Универзитета у Београду одобрило на својој 19. седници, одржаној 6. јула 2010. године.

Дисертација је посвећена актуелним и комплексним питањима чије истраживање има потпуну научну и друштвену корист и оправданост. Према предмету, циљевима и садржају дисертације, реч је о оригиналном, дескриптивно – експликативном истраживању, значајном за развој теоријске мисли и друштвене праксе у области међународних односа, те међународног и права Европске уније. Значај дисертације посебно се огледа у њеном доприносу обогаћењу постојећег, релативно ограниченог фонда научно верификованих сазнања о истраживаној појави, како у Републици Србији, тако и региону.

Током израде дисертације, кандидат је испољио висок степен самосталности у начуно – истраживачком раду. Структуром садржаја дисертације испоштовани су принципи општости и конкретизације истраживања и начела прецизности, реалности и ограничења. На овакав начин, омогућено је свођење предмета истраживања у научно прихватљиве оквире за спознају и детерминацију, те приказ резултата истраживања.

У складу са наведеним, Комисија за преглед и оцену подобности дисертације под називом "Однос права Европске уније и унутрашњег (националног) права држава чланица" кандидата мр Бориса (Стевана) Тучића, сматра да иста испуњава услове за јавну одбрану. Проведено истраживање има потребан научни и друштвени значај и као таква је вишеструко драгоцену за боље разумевање чинилаца и предвиђање развоја односа права Европске уније и националног права. Стога, Комисија предлаже Одељењу за међународне студије и Наставно – научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду да одобри јавну одбрану докторске дисертације мр Борису Тучићу под наведеним називом.

У Београду, 18. 3. 2014. године

Комисија:

Проф. др Обрад Рачић,
професор Универзитета у Београду

Проф. др Слободан Самарцић,
редовни професор Факултета
политичких наука Универзитета у
Београду

Проф. др Весна Кнежевић,
редовни професор Факултета политичких
наука Универзитета у Београду
